

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

Τη 14η Απριλίου 2006 άρχισε η λειτουργία της ΛΗ΄ ΕΠΚΑ, μετά τη διάσπαση της Ζ΄ ΕΠΚΑ στην οποία έως τότε υπαγόταν ο Νομός Μεσσηνίας. Η νεοσύστατη Εφορεία, εκτός από το σημαντικότερο έργο της διοικητικής της οργάνωσης που επιτέλεσε και το οποίο υπήρξε αναγκαίο ώστε να ανταποκρίνεται με πληρότητα στις υπηρεσιακές της ανάγκες, διενήργησε σημαντικό σωστικό ανασκαφικό έργο στο νομό.

Κυπαρισσία

1. Στην περιοχή «Μούσγα», εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου της Κυπαρισσίας, σωστική ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως ερείπια μεγάλης έπαυλης υστερορωμαϊκών χρόνων (εικ. 1).

Τα κτηριακά λείψανα ανήκουν σε τρεις αλληλέλληλες οικοδομικές φάσεις που αρχίζουν από τον 1ο αι. π.Χ., συνεχίζονται στον 3ο αι. μ.Χ. με νέες προσθήκες πάνω στα παλαιότερα κτίσματα, ενώ στα τέλη του 4ου με αρχές του 5ου αι. μ.Χ. προστίθενται στα υπάρχοντα κτίσματα λουτρικές και υδραυλικές εγκαταστάσεις. Το εκτεταμένο κτηριακό συγκρότημα, που δεν ανασκάφηκε στο σύνολό του, περιλαμβάνει μια έπαυλη ή ένα συγκρότημα κατοικιών που ανήκε στον ιστό της αρχαίας πόλης, η οποία προφανώς αναπτυσσόταν γύρω από την αγορά, με κομβικό σημείο το λιμάνι της ευημερούσας πόλης της Κυπαρισσίας.

Στα ευρήματα της ανασκαφής περιλαμβάνονται

άφθονα αποτμήματα αγγείων, κυρίως χρηστικών, για πόση και βρώση ή για μεταφορά νερού, καθώς και χάλκινα νομίσματα, τμήματα διακοσμημένων λύχνων, υφαντικά βάρη και οστά ζώων.

2. Σωστική ανασκαφή που διενεργήθηκε το 2007 στις δυτικές υπώρειες του Κάστρου της Κυπαρισσίας, αποκάλυψε αποσπασματικά σωζόμενα θεμέλια κτηρίου, πιθανότατα κατοικίας, η αρχαιότερη φάση της οποίας ανάγεται στους ύστερους ελληνιστικούς και τους πρώιμους ρωμαϊκούς χρόνους (1ος αι. π.Χ.-1ος αι. μ.Χ.), ενώ φαίνεται ότι συνέχισε να είναι σε χρήση έως την ύστερη ρωμαϊκή εποχή (3ος-4ος αι. μ.Χ.).

3. Από τον Απρίλιο του 2010 έως το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, σωστική ανασκαφή, η οποία πραγματοποιήθηκε στην παραλία της Κυπαρισσίας, έφερε στο φως εκτεταμένο συγκρότημα κατοικιών, που αποτελούν προφανώς τμήμα ενός αρχαίου παράλιου οικισμού, η κατοίκηση του οποίου άρχισε από τους ύστερους ελληνιστικούς χρόνους (2ος αι. π.Χ.) και συνεχίστηκε έως την ύστερη ρωμαϊκή εποχή (4ος αι. μ.Χ.) (εικ. 2).

Τα χαρακτηριστικά ευρήματα, όπως αγκίστρια ή βελόνες για το ράψιμο των δικτύων, φανερώνουν ότι η κύρια ασχολία των κατοίκων του οικισμού θα πρέπει να ήταν η αλιεία. Εκτός αυτών όμως η ανασκαφή έχει αποδώσει άφθονη κεραμική και πληθώρα νομισμάτων και άλλων μικροευρημάτων, η συντήρηση και μελέτη των οποίων θα δώσει πολλά στοιχεία για την καθημερινή ζωή των αρχαίων κατοίκων της Κυπαρισσίας.

Πολίχνη

Η πληροφορία του περιηγητή Πausανία ότι στην περιοχή της αρχαίας Ανδανίας, όπου τελούνταν τα περίφημα μυστήρια, υπήρχε πηγή και άγαλμα αφιερωμένο στην Αγνή, τη θυγατέρα της Δήμητρας (Ἵδωρ δε άνεισιν εκ πηγής παρά το άγαλμα), καθώς και η εύρεση

Εικ. 1. Κυπαρισσία.
Έπαυλη υστερορωμαϊκών χρόνων.

το 1858, μέσα στο σύγχρονο οικισμό της Πολίχνης, της εξαιρετικά σημαντικής επιγραφής του 1ου αι. π.Χ., η οποία περιείχε ολόκληρο το τελετουργικό των μυστηρίων, ήταν οι κύριοι λόγοι που μας ώθησαν στη διενέργεια επιφανειακής έρευνας και διερευνητικών ανασκαφικών τομών στο χώρο δυτικά του σύγχρονου Διβαρίου (υδατοδεξαμενή), που βρίσκεται στο κέντρο του χωριού.

Η έρευνα στο εσωτερικό της υδατοδεξαμενής, μετά την υποχώρηση των υδάτων αποκάλυψε πενιχρά λείψανα ενός σχεδόν ολοκληρωτικά κατεστραμμένου υδραγωγείου υστερορωμαϊκών χρόνων. Δυτικά του Διβαρίου, σε αγρόκτημα όπου κατά το παρελθόν είχε εντοπιστεί επιφανειακά τμήμα μωσαϊκού δαπέδου, διενεργήθηκε ανασκαφή, η οποία έφερε στο φως τμήμα μεγάλου συγκροτήματος, ίσως έπαυλης υστερορωμαϊκών χρόνων, με μια μεγάλη ορθογώνια αίθουσα, διαστ. 9,70x3,60 μ., η οποία ήταν στρωμένη με ψηφιδωτό αρκετά φθαρμένο που έφερε στο μέσον παραστάσεις μέσα σε τετράγωνα πλαίσια (εικ. 3-4).

Οι δοκιμαστικές ανασκαφικές τομές που διενεργήθηκαν βόρεια και δυτικά του Διβαρίου κάλυψαν μεγάλη έκταση, η οποία, όπως διαπιστώθηκε, ήταν κατάσπαρτη με λείψανα κτισμάτων υστερορωμαϊκών ή πρώιμων χριστιανικών χρόνων, ενώ σε ολόκληρο το χωριό υπάρχουν διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη, που προέρχονται από μνημειώδη κτήρια της ίδιας ή αρχαιότερης περιόδου.

Αρχαία Θουρία

Αίπεια, θέση «Παναγίτσα»

1. Κατά τα έτη 2007 και 2008 διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα στις δυτικές υπώρειες του λόφου των «Ελληνικών» στην περιοχή της αρχαίας Θουρίας.

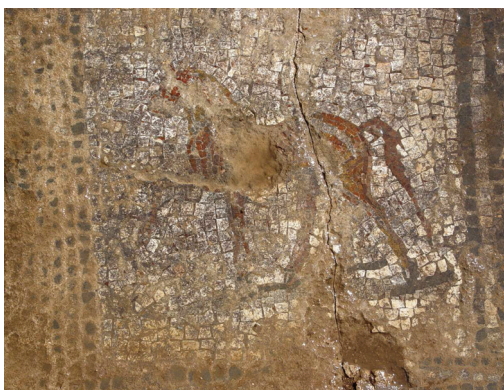
Ο εντοπισμός ενός μνημειώδους αναλημματικού τοίχου που ήταν ορατός σε μεγάλο ύψος,

Εικ. 2. Κυπρισσία. Άποψη οικισμού.

καθώς και η παρατήρηση πλήθους εντοιχισμένων αρχιτεκτονικών μελών στο μικρό ναύδριο της Παναγίτσας που βρισκόταν παραπλεύρως, οδήγησαν σε ανασκαφή στη θέση αυτή. Η ανασκαφή έφερε στο φως τα επιβλητικά λείψανα δύο αναλημματικών τοίχων και μνημειώδους κτηρίου προφανώς δημόσιου χαρακτήρα. Ο ένας τοίχος έχει μήκος 13,95 και σωζ. ύψος 3 μ. και είναι κατασκευασμένος από σχεδόν ορθογώνιους ογκόλιθους, κτισμένους κατά ακανόνιστο ισόδομο σύστημα (εικ. 5).

Στο πλατύ άνδρηρο, που στηρίζεται από τον τοίχο αυτό, είναι οικοδομημένο το κτήριο, με προσανατολισμό Α.-Δ., κτισμένο με επιμέλεια ισοδομικά, από μεγάλες ορθογώνιες λιθοπλινθούς παρωλίου (εικ. 6). Οι αποκλυφθείσες διαστάσεις του είναι 7,15x5 μ. και το μέγ. σωζ. ύψος του φθάνει τα 2,40 μ. Όπως φανερώνει το παχύ στρώμα στάχτης που βρέθηκε κάτω από το αδιατάρακτο στρώμα καταστροφής, το κτήριο καταστράφηκε από πυρκαγιά και εγκαταλείφθηκε.

Εικ. 3. Πολίχνη. Άποψη οικοδομήματος με ψηφιδωτό δάπεδο.

Εικ. 4. Πολίχνη. Λεπτομέρεια του ψηφιδωτού δαπέδου.

Εικ. 5. Αναλημματικός τοίχος 1.

Εικ. 6. Άποψη κτηρίου Α.

Εικ. 7. Αναλημματικός τοίχος 2.

Εικ. 8. Άποψη κλίμακας.

Εικ. 9. Εξάλειπτρο με πλαστική διακόσμηση.

Η πλούσια αποσπασματική κεραμική που συλλέχθηκε κατά την ανασκαφή επιτρέπει τη χρονολόγηση του οικοδομήματος στην κλασική εποχή, ενώ η ανεύρεση ενός και μόνο πήλινου πλακιδίου καμένου από τη φωτιά, με ανάγλυφη παράσταση Αθηνάς με κράνος και ασπίδα, αποτελεί πολύ φτωχό και ανεπαρκές στοιχείο για την ταύτιση του κτηρίου με ναό αφιερωμένο στη θεά.

Ο άλλος αναλημματικός τοίχος, κατεύθυνσης Β.-Ν., αποκαλύφθηκε σε μήκος 30 μ., είναι κτισμένος με εξαιρετική επιμέλεια, ισοδομικά, και σώζεται σε ύψος δύο δόμων (εικ. 7). Στο βόρειο άκρο του σώζεται τμήμα μιας κλίμακας, που προφανώς οδηγούσε στο άνω άνδρη, όπου βρίσκεται το μεγάλο οικοδόμημα (εικ. 8). Στο ίδιο άνδρη οι ανασκαφές αποκάλυψαν τμήμα ιωνικής κιονοστοιχίας με τρεις κίονες και την παραστάδα της θύρας κατά χώραν, καθώς και ένα δωρικό κτήριο με σωζόμενο δάπεδο, στο οποίο έχει τοποθετηθεί λίθινος «θησαυρός» που βρέθηκε στην αρχική του θέση.

Η ανασκαφή δεν ολοκληρώθηκε και συνεχίζεται συστηματικά έως σήμερα.

2. Βόρεια της ακρόπολης της Θουρίας, όπου τοποθετείται το νεκροταφείο της αρχαίας πόλης, βρέθηκε, κατά τη διάρκεια διάνοιξης αγροτικού δρόμου, ταφικό μνημείο που περιείχε τρεις ταφικές θήκες με σημαντικά ευρήματα πρώιμων ελληνιστικών χρόνων, από τα οποία εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα εξάλειπτρο διακοσμημένο με επίθετες ανάγλυφες παραστάσεις (εικ. 9).

Π.Ο.Τ.Α. Περιοχής Ρωμανού Πυλίας

Οι εκσκαφικές εργασίες στο πλαίσιο των έργων της Π.Ο.Τ.Α. Ρωμανού έφεραν στο φως στην περιοχή του γηπέδου γκολφ των εγκαταστάσεων, λείψανα κτισμάτων προϊστορικών χρόνων. Οι ανασκαφές που ακολούθησαν άρχισαν το 2007 και συνεχίστηκαν έως τον Ιούλιο του 2010 χωρίς διακοπή.

Ερευνήθηκε πλήρως το ανατολικό τμήμα εκτεταμένου οικισμού της πρωτοελλαδικής II εποχής (2700-2250 π.Χ.) (εικ. 10), ενώ ολοκληρώθηκε η έρευνα στο δυτικό τμήμα του οικισμού, όπου έχει αποκαλυφθεί δρόμος με κατοικίες στις δύο πλευρές του (εικ. 11). Στο ανατολικό τμήμα αποκαλύφθηκαν εγκαταστάσεις εργαστηρίων για την επεξεργασία οψιανού και χαλκού, όπως μαρτυρούν οι τεράστιες ποσότητες θραυσμάτων και πυρήνων οψιανού και εκκαμινευμάτων χαλκού, που

Εικ. 10-11. Πρωτοελλαδικός ΙΙ οικισμός. Άποψη του δυτικού και του ανατολικού τμήματος.

Εικ. 13. Θολωτός μυκηναϊκός τάφος.

Εικ. 12. Αγγεία πρωτοελλαδικής ΙΙ εποχής από το φρέαρ.

Εικ. 14. Ταφικός πίθος πρωτογεωμετρικών χρόνων.

Εικ. 15. Άποψη αρχαϊκού ναού.

Εικ. 16. Άποψη ελληνιστικής αγροικίας.

συλλέχθηκαν στο χώρο. Μέσα σε βαθύ φρέαρ (βάθ. 3 μ. περίπου) με κτιστό στόμιο από αργούς λίθους, το οποίο είχε μετατραπεί σε αποθήκη κεραμικής, συλλέχθηκε μεγάλος αριθμός σχεδόν ακέραιων αγγείων (περισσότερα από 200) της πρωτοελλαδικής ΙΙ περιόδου (εικ. 12).

Στα νοτιοδυτικά του οικισμού αποκαλύφθηκε ημικατεστραμμένος και συλημένος από την αρχαιότητα μυκηναϊκός θολωτός τάφος (διάμ. 4,80, σωζ. ύψ. 1,20 μ.), μέσα στον οποίο βρέθηκαν οστά ανθρώπων και ζώων, ενώ από τα διασωθέντα ελάχιστα κτερίσματα ξεχωρίζει μια μικρή χάλκινη πυξίδα σε καλή κα-

τάσταση διατήρησης. Η κατασκευή της θόλου, το στενό στόμιο, ο μικρός δρόμος και η χρονολόγηση της αποσπασματικής κεραμικής τοποθετούν χρονικά τον τάφο στην υστεροελλαδική Ι εποχή (16ος-15ος αι. π.Χ.) (εικ. 13). Σε άλλο σημείο της περιοχής ήλθε στο φως μεγάλος ταφικός πίθος που περιείχε μια ταφή και χρονολογείται, σύμφωνα με τα δέκα ακέραια αγγεία που βρέθηκαν στο εσωτερικό του, ως κτερίσματα του νεκρού, στην πρωτογεωμετρική περίοδο (10ος-9ος αι. π.Χ.) (εικ. 14).

Παράλληλα, στην ίδια περιοχή, έχει αποκαλυφθεί ένα μεγάλο επίμπεκες κτήριο, με προ-

Εικ. 17. Άποψη ρωμαϊκών εγκαταστάσεων.

Εικ. 18. Κλίβανος γυαλιού.

Εικ. 19. Ακρόπολη. Θεμέλια κτισμάτων.

Εικ. 20. Ακρόπολη. Νεκροταφείο ρωμαϊκών χρόνων.

σανατολισμό Α.-Δ., προφανώς ναός, με εσωτερική κιονοστοιχία κατά μήκος του επιμήκη άξονά του και αδιατάρακτο στρώμα καταστροφής, η ανασκαφή του οποίου δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Ο ναός οικοδομήθηκε στην αρχαϊκή εποχή, ενώ η χρήση του συνεχίστηκε έως τους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους (εικ. 15).

Σε μικρή απόσταση δυτικά του ναού εντοπίστηκε υπαίθριο ιερό, όπου βρέθηκε μεγάλος αριθμός πήλινων γυναικείων ειδωλίων του τύπου της Πότνιας Θηρών, που χρονολογούνται στον 7ο αι. π.Χ.

Στο βορειοδυτικό τμήμα της Π.Ο.Τ.Α. Ρωμανού αποκαλύφθηκαν τα κτηριακά λείψανα μεγάλης αγροικίας ελληνιστικών χρόνων, με μεγάλη κεντρική αυλή, γύρω από την οποία αναπτύσσονται τα δωμάτια. Στη δυτική πλευρά της κατοικίας υπήρχε ορθογώνια εστία (εικ. 16).

Πεταλίδι (Αρχαία Κορώνη)

1. Στη θέση «Λουτρό», που βρίσκεται σε απόσταση 3,5 χλμ. δυτικά του οικισμού του Πεταλιδίου, ήλθαν στο φως κατά τη διάρκεια δύο ανασκαφικών περιόδων το 2009 και το 2010, πολύ εκτεταμένες εγκαταστάσεις ρωμαϊκών χρόνων (εικ. 17). Το συγκρότημα βρίσκεται σε απόσταση λίγων μέτρων από τα λουτρά υστερορωμαϊκών χρόνων που είχαν αποκαλυφθεί παλιότερα στην ίδια ιδιοκτησία. Οι αποκαλυφθείσες εγκαταστάσεις αναπτύσσονται κατά μήκος της ακτής και περιλαμβάνουν χώρους λουτρών με υπόκαυστα, κλιβάνους γυαλιού και μετάλλων με τους βοηθητικούς τους χώρους και περίβολο (εικ. 18). Ανάμεσα στα κτίσματα των ρωμαϊκών χρόνων βρέθηκαν τα ερείπια ενός κτηρίου κλασικών χρόνων, το οποίο διατηρήθηκε από τους μεταγενέστερους ως μνημείο και δεν καταστράφηκε.

2. Οι διαμορφωτικές εργασίες μεγάλης έκτασης, στις οποίες προέβη ο ιδιοκτήτης οικοπέδου στην ακρόπολη του Πεταλιδίου, είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή αρχαίων και τη διενέργεια σωστικής ανασκαφής από την Εφορεία το 2009. Κατά την ανασκαφή αποκαλύφθηκαν λείψανα λουτρικών εγκαταστάσεων, τμήματα ψηφιδωτών δαπέδων και θεμέλια μεγάλων κτισμάτων υστερορωμαϊκών χρόνων (εικ. 19).

3. Σε ανασκαφή που διεξήχθη κατά τη διάρκεια δύο ανασκαφικών περιόδων (2008 και 2009) σε άλλη ιδιοκτησία στην περιοχή της ακρόπολης του Πεταλιδίου, αποκαλύφθηκαν τα θε-

Εικ. 21. Προφήτης Ηλίας, θέση «Πετρούλα».

Εικ. 22. Άποψη της θεμελίωσης του αρχαίου ναού.

Εικ. 23-24. Σιδερένιες αιχμές δοράτων.

μέλια κατοικιών ή εργαστηρίων, ενώ εντοπίστηκε οργανωμένο νεκροταφείο ρωμαϊκών χρόνων (εικ. 20). Σε ημικατεστραμμένη ταφή σε άλλο σημείο της ίδιας ιδιοκτησίας βρέθηκαν πλουσιότατα και μοναδικά ευρήματα του 1ου αι. π.Χ. με 1ο αι. μ.Χ.

Άνω Μέλπεια

Στη θέση «Πετρούλα» η συσσώρευση τεράστιου πλήθους αρχαίων αρχιτεκτονικών μελών, τα οποία προέρχονταν από την κατεδάφιση του σύγχρονου εξωκκλησιού του Προφήτη Ηλία, οδήγησε στη διενέργεια ερευνητικής ανασκαφής (εικ. 21).

Η ανασκαφή έφερε στο φως τα θεμέλια αρχαίου ναού (τέλη 6ου-αρχές 5ου αι. π.Χ.) (εικ. 22), ενώ από τα σημαντικότερα ευρήματα υπήρξε ο μεγάλος αριθμός σιδερένιων αιχ-

μών δοράτων (εικ. 23-24) και ένα όστρακο με αναθηματική επιγραφή (*graffito*).

Κάναλος Τριφυλίας

Σε δύο ανασκαφικές έρευνες κατά τα έτη 2007 και 2008 στην περιοχή του Κανάλου Γαργαλιάνων, όπου υπάρχουν εντοπισμένα επιφανειακά ίχνη αρχαίων λειψάνων από την προϊστορική έως τη ρωμαϊκή εποχή, αποκαλύφθηκε νεκροταφείο λακκοειδών τάφων ολοκληρωτικά συλημένο, καθώς και τα λείψανα οχύρωσης και κτισμάτων μεσοελλαδικών χρόνων, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν και κατά τη μυκηναϊκή εποχή.

Η ανασκαφική έρευνα βρίσκεται ακόμη στην αρχή και πρόκειται να συνεχιστεί στο άμεσο μέλλον.

Προϊσταμένη

Ξένη Αραπογιάννη

Ανασκαφές

Κυπαρισσία («Μούσγα»)

Κυπαρισσία (Κάστρο)

Κυπαρισσία (παράλια)

Πολίχνη

Αρχαία Θουρία, Αίπεια, θέση «Παναγίτσα»

Π.Ο.Τ.Α. Ρωμανού

Πεταλίδι (Αρχαία Κορώνη), θέση «Λουτρό»

Πεταλίδι (Ακρόπολη)

Πεταλίδι (Ακρόπολη)

Άνω Μέλπεια

Κάναλος Τριφυλίας

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι

Δ. Κοσμόπουλος

Φ. Σταυριανόπουλος

Σ. Κουρσούμης

Γκ. Φράγκου

Ξ. Αραπογιάννη

Ξ. Αραπογιάννη

J. Rambach

M. Ζαχαροπούλου

A. Θωμοπούλου

Ευ. Μαλαπάνη

M. Τσουλάκου

B. Κατσιπάνου

Ξ. Αραπογιάννη

Ευ. Μαλαπάνη